

Utbildningsvårdavdelning vid Södra Älvsborgs sjukhus och Sektionen för Vårdvetenskap vid Akademin för Hälsa, Arbetsliv och Välfärd, Högskolan i Borås

Utbildningsvårdavdelning (UVA) är en vårdande och lärande miljö där vårdande och lärande förenas i en reflekterande handledning. Följande förutsättningar är nödvändiga för denna lärande miljö:

1. En uttalad vårdvetenskaplig grund för vårdarbetet
2. Reflekterande hållning hos vårdarna
3. Livsvärldsperspektivet som referensram för vårdande, lärande och handledning
4. Tydliga strategier för att sammanfläta vårdande och lärande
5. Kvalificerad handledning
6. Tydlig progression i lärandet
7. Aktiv utveckling av patientens vård
8. Fokus på vårdteamets möjligheter i vårdarbetet och lärandet

En uttalad vårdvetenskaplig grund

På UVA ligger vårdvetenskapliga kunskaper till grund för vårdandet. Det är kunskaper som kan möjliggöra en djupare förståelse för patienten och dennes situation, med syftet att åstadkomma den optimala vården. Helhetssyn är centralt inom vårdvetenskap, vilket innebär att patienten alltid uppmärksammas och förstås i sitt sammanhang. Patienten kan inte separeras från sin levda värld, med allt vad den innefattar. Med hjälp av livsvärldsteori kan patientperspektivet ges en djupare innebörd (jfr Dahlberg & Segesten, 2010; Arman, Dahlberg & Ekebergh, 2015) och bärande begrepp såsom livsvärld, hälsa/välbefinnande, lidande, subjektiv levd kropp samt vårdrelation kan fördjupas. Att inta ett patientperspektiv innebär ett etiskt förhållningssätt som kännetecknas av respekt, integritet och värdighet. Patientperspektivet konkretiseras i vårdverksamheten genom att vårdandet alltid tar sin utgångspunkt i patientens berättelse.

Patientperspektivet är överordnat på UVA och ur detta perspektiv organiseras och genomförs vårdarbetet. Konkret handlar det om att vårdrutiner, generella vårdplaner, kvalitetsutvecklingsarbete osv. alltid granskas och värderas i förhållande till patientperspektivet.

Det är de vårdvetenskapliga kunskaperna som utgör sjuksköterskeutbildningens huvudämne och det är bl.a. dessa kunskaper som studenterna ska tillägna sig och tillämpa i det patientnära praxissammanhanget. Det måste därför finnas en samstämmighet på UVA mellan vårdpraxis och teori. Eftersom vårdvetenskap står för helhet ska lärandet alltid starta i en helhet, vilket är patientens berättelse. Med utgångspunkt i berättelsen vävs kunskaper från olika områden, såsom medicin, vårdvetenskap, omvårdnad, psykologi osv. in i lärandeprocessen. Viktigt här är att förstå patientperspektivet som en sammanflätad helhet av biologi och existens, vilket innebär att det inte finns något konkurrensförhållande mellan medicinska kunskaper och vårdvetenskapliga kunskaper. Kunskaper från dessa områden sammanflätas i vårdandet.

Reflekterande hållning hos vårdarna

På UVA finns en uttalad medvetenhet om reflexionens betydelse för vårdandet och lärandet samt för utveckling och växt hos vårdarna. För att utveckla och fördjupa förståelsen av vad reflexion är i relation till lärande och vårdande, är det nödvändigt med kontinuerlig fortbildning inom såväl reflexionens kunskapsteoretiska grund som dess tillämpning (Berglund & Ekebergh, 2015). Den kunskapsteoretiska grunden finns att hämta inom livsvärldsteori. Reflexionens tillämpning sker dels i mötet med patienten och dels i handledning vid sammanflätningen av teori med vårdpraxis. Reflexionen är navet i lärandet och måste alltid relateras till den vårdvetenskapliga substansen och livsvärldsperspektivet. Olika reflexionsformer som används i handledningen ska värderas och problematiseras på denna grund. Reflexion kan inte betraktas som en separerad metod eller teknik.

Det är genom reflexion som ett reflekterande förhållningssätt och en vetenskaplig hållning kan utvecklas, vilket är ett centralt syfte med studierna på UVA. Studenterna ska lära sig att systematiskt problematisera och reflektera, dra slutsatser, värdera och dokumentera kunskaper baserade i det konkreta vårdssammanhanget.

Livsvärldsperspektivet som referensram för vårdande, lärande och handledning

På UVA är livsvärldsperspektivet grundläggande för såväl vårdande som lärande. För lärande innebär det att den lärandes erfarenhetsvärld (livsvärld) är utgångspunkten för allt lärandestöd. Lärandet är individuellt och börjar alltid i den lärandes tidigare erfarenheter, som följer med in i lärandeprocessen. Av detta följer också att varje individ har en specifik lärandeprofil beroende på den subjektiva dimensionen vad gäller förståelsehorisont, värderingar, intresse, perspektiv. Detta kräver en öppenhet i mötet med studenten i såväl den individuella handledningen som grupphandledning samt när de praktiska studierna och handledningen ska planeras. Detta synsätt gäller också vid bedömning av studentens prestationer. Öppenheten för studentens erfarenheter och subjektivitet kommer konkret till uttryck i individuella studieplaner på UVA. Detta synsätt accepterar inte generella studieplaner eller stelbenta handledningsmetoder.

På motsvarande sätt bör vårdandet vara individuellt och ta sin utgångspunkt i patientens livsvärld, dvs patientens erfarenheter, tankar, känslor och förståelse för sin hälsa och situation. Det kräver öppenhet i mötet med patienten för att med lyhördhet förstå patientens problem och behov. Att studenter får träna och utveckla förmågan att kunna möta patientens värld är en nödvändighet för att förberedas för yrket.

På UVA ska studenterna tillgodogöra sig kunskaper och kompetenser med hjälp av varierande undervisningsformer, exempelvis: temaseminarier, individuell handledning samt handledning i grupp i form av vårdvetenskaplig reflekterande handledning, andra reflektionstillfällen, dagboksskrivande, grupparbete kring vårdproblem och färdighetsträning av olika moment. Studierna på UVA innefattar även teoretiska studier. Erfarenhetsbaserad kunskap utvecklas genom att studenten medverkar och tar ansvar i omvårdnaden. För ett gynnsamt lärande måste emellertid alltid erfarenheter och handlandet i vården följas upp med reflektion och värdering. Erfarenheter och handlingar i sig leder inte till ny kunskap och förståelse, utan först när en medveten bearbetning och granskning av erfarenheten kommit till stånd kan den kvalificeras som ny kunskap och insikt. När erfarenheten formuleras i ord tydliggörs även känslor och föreställningar. Studenten tränas i att verbalt kommunicera sina tankar och känslor, till handledare eller i handledningsgruppen, vilket möjliggör utveckling av en reflekterande hållning.

Tydliga strategier för att sammanfläta vårdande och lärande

På UVA går vårdandet och lärandet hand i hand. Ingen av dessa har företräde framför den andra och de är varandras förutsättningar. Ur ett livsvärldsperspektiv har vårdandet och lärandet samma kännetecken. Det vårdvetenskapliga perspektivets intresse för patienten och dennes värld är en grundhållning som också kommer till uttryck i lärandesammanhang, där intresset istället riktas mot den lärande med samma förtecken som i det vårdande sammanhanget. Den vårdande och lärande relationen är lika avseende deras särprägel av att visa respekt, skapa trygghet och visa tillit samt vara stödjande. Det som befruktar lärandet befruktar även vårdandet och vice versa. När vårdande och lärande sammanflätas på UVA ökar möjligheterna för studenter att lära sig vad vårdande är i en djupare mening. Att betrakta vårdande och lärande som en enhet kan leda till utveckling av vården och skapa den goda vården. Konkret kommer denna hållning till uttryck i att vid all planering av vårdarbetet beaktas planering av lärandet och vice versa. Utmaningen på UVA är att arbeta fram strategier som underlättar sammanflätningen av vårdande och lärande

Kvalificerad handledning

På UVA har all personal en grundläggande utbildning i handledning samt i ämnet vårdvetenskap. Huvudhandledare har dessutom en påbyggnadsutbildning i handledning samt magisterexamen i vårdvetenskap.Handledningsteamet består av huvudhandledare, studenthandledare samt klinisk adjunkt och klinisk lektor. Den kliniska lektorn har ansvar för den ämnesmässiga och didaktiska utvecklingen. Ett exempel på didaktisk utveckling är att utveckla former för "parhandledning" på UVA. Den kliniska lektorn samverkar med adjunkten, som har ansvar för konkreta didaktisk frågor. Båda verkar för att initiera handledningsformer som kan sammanbinda teori och vårdpraxis på ett adekvat sätt. De utgör "bryggan" mellan högskolan och UVA. Handledarna på UVA skaffar sig handledningserfarenheter genom sitt uppdrag som handledare, men de behöver stöd i detta uppdrag för att växa och utvecklas i handledarskapet. Här spelar den kliniska adjunkten en betydelsefull roll genom att handleda studenthandledarna, i att handleda, såväl individuellt som i grupp. Även huvudhandledaren, som är ett viktigt stöd för studenthandledare, behöver handledning i att stödja lärandet och dess integrering av teori med vårdpraxis, vilket organiseras i grupper med huvudhandledare som leds av den kliniska lektorn. Den kliniska adjunkten genomför även grupphandledning och annan lämplig handledning med

studenter, tillsammans med huvudhandledare och studenthandledare. I en vårdvetenskaplig reflekterande grupphandledning ges erfarenheter och upplevelser i vårdandet en fördjupad innebörd med hjälp av vårdvetenskapliga begrepp. Studenten lär sig i denna handledning hur vårdvetenskapliga begrepp kan utgöra redskap för att öka förståelsen för patientens situation och behov samt för vårdandet, samtidigt som begreppen blir levandegjorda genom tillämpning i det konkreta vårdsammanhanget. Genom denna handledning knyts teoretisk kunskap och vårdpraxis ihop i lärandeprocessen.

Tydlig progression i lärandet

Progressionen i lärandet är en tydlig del i UVA-verksamheten. Varje UVA ligger på en bestämd utbildningsnivå i relation till utbildningen i sin helhet. För någon UVA kan det handla om två nivåer. Inom den nivå som respektive UVA ligger ska det finnas en uttalad medvetenhet om progressionen i studenternas lärande under respektive UVA-praktik, som relateras till den individuella studieplanen. På UVA bör det finnas ett aktivt arbete i att utveckla och skapa strukturer samt andra hjälpmedel för att tydliggöra progressionen i lärandet som rymmer väl med livsvärldsperspektivet som bas för lärandet.

Aktiv utveckling för förbättring av patientens vård och kliniskt lärande

På UVA finns gynnsamma förutsättningar för utvecklings- och forskningsprojekt, som kan kvalitetssäkra såväl vårdande som lärande. Dessa projekt behöver integreras som en naturlig del i verksamheten. För att främja en utvecklande miljö bör det kontinuerligt pågå något projekt, där såväl studenter, som handledare samt adjunkter och forskare ingår. Även annan vetenskaplig kompetens kan kopplas in beroende på projektens karaktär. Den kliniska lektorn initierar och leder dessa utvecklings- och forskningsprojekt. Forskningsprojekten bör vara av större slag med ingående delprojekt, som kan fördelas mellan olika UVA-avdelningar, beroende på projektets karaktär och forskningsfrågorna. Det är viktigt att det blir en bred involvering i projekten, med studenter, lärare, forskare, praktiker, för att nå målet, en forskningsanknuten vård- och lärandemiljö. Lika viktigt är det att det produceras forskning av god kvalitet. Såväl tvärvetenskapliga som tvärprofessionella projekt är att välkomna. För att få igång denna verksamhet krävs kreativa strategier.

Fokus på vårdteamets möjligheter i vårdarbetet och lärandet

På UVA är patientperspektivet tongivande, vilket implicit innebär ett intresse för hur olika vårdkompetenser och professioner tillsammans åstadkommer den optimala vården för patienten ur ett helhetsperspektiv. Det handlar alltså om det vårdande teamet runt patienten. Med intresse för patientperspektivet framträder ett annat synsätt än det traditionella där varje profession separeras från helheten, dvs. patientens perspektiv på sin hälsa, ohälsa samt situation, för att göra sitt uppdrag. På SÅS finns en uttalad önskan om att utveckla teamets möjligheter för en förbättrad vård, vilket är en framtidsidé som bör utvecklas på UVA. I pilotprojekt kan interventioner ske som syftar till att utveckla strategier för teamarbete, som har en väl genomarbetad grund och kärna som präglas av nytänkande. Teamet blir också centralt för lärandestödet vilket bör berika och bredda samt fördjupa förståelsen för patienten och för olika vårdhandlingar.

Borås den 01 oktober 2017

Margaretha Ekebergh, Professor i vårdvetenskap

Referenslitteratur

Berglund, M. & Ekebergh, M. (red) (2015). *Reflektion i Lärande och Vård – en utmaning för sjuksköterskan*. Lund: Studentlitteratur.

Dahlberg, K. & Segesten, K. (2010). *Hälsa och vårdande i teori och praxis*. Stockholm: Natur och kultur

Arman, M. Dahlberg, K. & Ekebergh, M. (2015). *Teoretiska grunder i vårdande*. Stockholm: Liber Läromedel.

